

ÖSSZEFOGLALÓ

Kosztolányi Dezső a prózában (is) rendkívül nagy hangsúlyt fektetett a gondos kimunkáltságra, a nyelvi cizelláltságra, a sajátosan lüktető ritmusra. Ezek a nyelvi, stiláris-formai, a szerző költészetének csúcspontjait idéző megoldások különösen fontos szerepet kapnak a Kosztolányi-regények egy-egy tematikai-egzisztenciális értelemben vett kihangsúlyozott pontján. Jelen dolgozat egy ilyen pontra próbál rámutatni Kosztolányi *Aranysárkány* c. regényében. A narrátor ugyanis Novák Antal öngyilkosságának drámai pillanatába egy rímet „csempészett be”, ezáltal egy speciális, iróniától sem mentes kvalitással toldva meg a kimondhatatlan rettenet, az (erőszakos) halál pillanatának a világirodalomban is igen ritkának számító belső szempontú leírási kísérletét. Műfordítói szemmel, vagyis a „szorosán olvasó” személy, a textuális irányultságú olvasó szemével nézve ennek a szövegrésznek az átültetése különös fontossággal bír, hiszen valamilyen módon a célnyelvű (jelen esetben szerb) olvasónak a tudtára kellene adni a szöveghely stilisztikailag (és nem „csak” tematikailag) kihangsúlyozott voltát.

Kulcsszavak: textuális („szoros”) olvasat, kihangsúlyozott momentum, prózarím, fordítói nehézségek.

ABSTRACT

Dezső Kosztolányi has put a significant emphasis on the sophisticated elaboration of linguistic expressions in his prose as well. These linguistic, stylistic features play a crucial role in certain points of Kosztolányi novels in thematic-existential senses. The present paper attempts to point at a momentum of this kind in one of Kosztolányi's novel, the Golden Dragon. The narrator employed a rhyme in the most dramatic moment of Antal Novák's suicide, adding a special, irony-loaded quality to the unspeakable dreadful, violent moment of death, which is rarely touched upon in literature. From a translation perspective, i.e. the 'tight reader', from the perspective of the text-oriented reader the transplantation (i.e. translation into Serbia) of this specific part of the text is crucial, since the reader needs to become aware of the linguistic and stylistic emphasis of this specific part of the text.

Keywords: textual ('narrow') reading, emphasized momentum, prose rhyme, translation difficulties



MARKO Čudić
Belgrádi Egyetem
Filológiai Kar
Hungarológiai Tanszék
marko.cudic@gmail.com

A HALÁL PILLANATÁNAK ESZTÉTIKAI KIHANGSÚLYOZÁSA AZ *ARANYSÁRKÁNY*BAN ÉS A VELE JÁRÓ FORDÍTÓI NEHÉZSÉGEK

*The aesthetic emphasis of The moment of death
in Golden kite and its translational difficulties*

*Estetska naglašenost trenutka smrti u romanu "Zlatni
zmaj" i njome uzrokovane prevodilačke poteškoće*

Kosztolányi Dezső emberi és poétikai (Danilo Kiš műszavával élve, akár poétikai-nak is nevezhető) ma már sajnos közhellyé silányult önlegitimációját, miszerint a huszadik század magyar irodalmának ez a kiemelkedő alakja vehemensen igyekezett kortársai előtt *homo aestheticus*-ként láttatni magát, sajátos módon a Kosztolányi-szakirodalomban hosszú évtizedekig szinte kizárólag csak a költészetének az elemzői számára szolgált kiindulópontként. S bár Kosztolányi prózai írásaiban is aggályosan és látványos módon ügyelt minden egyes szóra, a mondatok ritmikai elrendezésére, a hosszú és tömmondatok kitűnő érzékkel véghezvitt szabályos váltakozására, szinte minden egyes mondatába a költészet(é)re utaló motívumokat csempészve be, prózájának (főként regényeinek) kitűnő, ma már klasszikusként számon tartott elemzői (Heller Ágnes, Rónay László, Bori Imre, Lengyel András) e szövegeknek szinte kizárólag eszmei-bölcséleti, lélektani, korkritikai, történelmi-politikai vagy erkölcsi problémáira koncentráltak. E téren a szövegnek mint önálló nyelvi és esztétikai artefaktumként való kezelése felé való fontos elmozdulás észlelhető Szegedy-Maszák Mihály elemzéseiben, főként a szerző legújabb, átfogó Kosztolányi-monográfiájában.

Különösen az *Aranyáskány*, témájánál fogva, a tanár-diák, a nevelő-növendék archetipikus konfliktusának hangsúlyozása révén csábíthatta óhatatlanul is az elemzőket a moralizáló olvasat, ma már talán nem lenne túlzás úgy fogalmazni, „kelepéjébe”. Érdekes, hogy a regény szerb fogadtatásainak egyike, Nataša Anđelković tollából, is nagymértékben épp erre a kissé moralizáló, az ún. „múzeumi klasszikusnak” kijáró olvasatra épít, amely szerint voltaképp csak a lélektani dimenzió mélysége „élte túl” az idő próbáját. Nataša Anđelković véleménye szerint a regényben a többre hivatott ember tragédiája elkerülhetetlenné válik a kisvárosi mentalitás fojtó légkörében. A belgrádi kritikus a kor szelleme szerint szimbólumok-

ban gondolkodik, Sárszeget a mindent és mindenkit a maga silány szintjére lehúzó porfészek szimbólumaként látja, az aransárkány pillanatnyi látomásszerű felvillanásában pedig a begyepesedettségből való kirepülés vágyának illuzórikus voltát véli felfedezni. Véleménye szerint: „A könyv címébe foglalt aransárkány, amely a felhők felé repül és aranszínben villog, a regény összes hősének paradigmája. A kisvárosba, illetve a családi házba való bezártság révén Hilda, Novák Antal lánya boldogtalan, hisztérikus, sebzett lelkű fiatal nővé változik, úgyhogy az apa védő keze elől való menekvése egy éppen hogy csak leérettségizett fiúval valójában a földtől való elrugaszkodás, Sárszeg legmélyebb bugyrából való menekvés kísérlete is egyben, valamiféle vélt magasságok felé, amelyeket számára a más helyen való élet jelenti. Ám Hilda szomorú sorsa, miszerint az új, házasesetben is ugyanolyan bezártságban él, mint leánykorában, a szökés teljes hiábavalóságát és az igazi fellendülés lehetetlenségét bizonyítja. Kosztolányi Dezső ebben a regényében a hozzátartozókkal való emberi nemtörődömség keserű képét festi meg. A Novák Antal tanár úrról és diákjairól szóló történet olyan fiatalembereknek a története, akik arra vágnak, hogy valaki vezesse őket, és megmutassa nekik az igaz utat. A tanárok közül ő az egyetlen, aki a diákjaiért él, és tragikus sorsának beteljesülésében benne foglaltatik Kosztolányi mondanivalója, miszerint minden olyan próbálkozásnak, mely az emberi posványból kitorve emberi mivoltunkra rá akar ébreszteni minket, ehhez hasonló kimenetele lesz.”¹

Teofil Pančić, a belgrádi Vreme kritikusja már valamivel árnyaltabban fogalmaz, tágabb világirodalmi kontextusba helyezve az *Aranysárkányt*, ám a regény példázatszerű olvasatának maradványai még nála is itt-ott finoman kísértének. A jellegzetes „magyar melankóliát”, amelyet véleménye szerint akár (általános) pannon melankóliának is lehetne nevezni, a mediterrán *siesta* éles, szomorú, nehezen emészthető ellentétéként mutatja be, Kosztolányi regényében pedig Danilo Kiš és Aleksandar Tišma világainak fontos előképét látja, joggal feltételezve, hogy mindkét, önmagát „utolsó jugoszláv írónak” nevező mester bizonyára sokat olvashatta Kosztolányit fiatal korában. Pančić véleménye szerint az *Aranysárkány* kulcsfontosságú mű Kosztolányi megismerésében: „Kiderült, hogy épp az *Aranysárkány* az a láncszem, amely mindeddig hiányzott [nekünk] ahhoz, hogy komoly betekintést nyerjünk Kosztolányi világába, mert ez az a regény, amely a Pacsirtával karöltve »zavarja ki« az író Bácskának nevezett démonját, azt a »déli tartományt«, amelyet úgy szeretett nem szeretni, ám amelyhez olyannyira szétbogozhatatlanul hozzátartozott... Óhatatlanul is arra gondolunk – nem valamely túlságosan is kézenfekvő poétikai rokonság révén, mert ilyen rokonságok nemigen léteznek, hanem »stratégiaibb« okokból kifolyólag – hogy mind Kiš, mind Tišma (mindketten kiválóan ismerték a magyar nyelvet) már korai éveikben sokat olvashatták Kosztolányit, vagyis hogy egy szublimáltabb módon épp ő [volt] írói elődeiknek egyike. Ez a sárszegi világ – legfontosabb vonásaiban ez épp az a világ, amelyre majd a Gesztenyefák utcájában ismerünk rá, illetve azokban az

¹ Nataša Anđelković: „Povest o blatištu” [Egy sárfészekről szóló történet] In: *Pečat*, Beograd, 258. sz., 2013. március 8., 57. o.

eldugott külvárosi odúban, amelyek körül Tišma sötét, titkos szenvedélyektől fűtött hősei ólálkodnak... [...] Kosztolányi az *Aranysárkány*ban (is) mesterien festi le azoknak az embereknek a portróját, akiknek a korszak vakvágányán való tengődés jutott osztályrészül, ám akik »csehovi« módon vágyakoznak a tágasság és a messzeség iránt, megrajzolva egy olyan (kis)polgári világnak a képét, amely beszorult a »közönséges« parasztegzisztencia és az elérhetetlen mondén életvitel közti szakadékba. Ha történetesen Kosztolányi Dezső váratlanul feltámadna, gyorsan világossá válna számára, hogy időközben itt csak a díszletek és a ruházat változott meg, a történet és a szereplők pedig nagyjából maradtak a régiek... Vagyis Sárszeg is itt van valahol, nem kell buszra vagy vonatra ülni ahhoz, hogy odaérjünk: semmi gond, már ott is vagyunk.”²

Az itt közölt hosszabb idézetek azt hivatottak bemutatni, hogy a szerb kritikusok is a mű tartalmi szintjére fókuszálódtak, a legjobb esetben világirodalmi – ugyancsak tematikai-tartalmi – párhuzamokat vonva, miközben a regény nyelvi-esztétikai dimenzióját teljesen figyelmen kívül hagyják, azt voltaképp meg sem említik. És ez bizony nem hat biztatóan a könyv fordítójára, hiszen joggal felmerülhet benne a kérdés, vajon mennyire sikerült neki a célnyelvbe átültetni, a szerb olvasó számára is kiemelni, kihangsúlyozni a mű alapvetően nyelvi virtuozitásának erejét és sokrétűségét. A fordító mint kifejezetten „textuális fókuszaltságú” olvasó számára a fent említett, illetve idézett tematikai beállítottságú, általános eszmei alapokon nyugvó olvasatok szakmai, vagy, nevezük inkább úgy, probléma-megoldási szempontból tehát nem jelentenek túl sokat. Talán majd csak a regények kritikai kiadása lesz képes oly módon felfedni néhány fontos textuális fogás, mozzanat hátterét, hogy az segítséggel szolgálhat a jövőbeli regényfordítóknak. A *Nero* kritikai kiadásából, mint a keletkezében levő Kosztolányi-filológia egyik fontos mérőföldkövéből levonandó következtetések egyike-másika például már önmagában is korszakos jelentőségűnek nevezhető: Takács László neves klasszika-filológus erős érvekkel oszlatja el például azt a szóbeszéden, kvázi-tudományos alapokon nyugvó évtizedes tévhitet, miszerint a *Nero, a véres költő* amolyan pamfletszerű, egyhuzamban megírt, a személyes bosszúvágytól fűtött alkotó műve lenne, és épp ennek ellenkezőjét állítja, azt ugyanis, hogy gondosan és aprólékosan, kivételes tudással és tudatossággal megkonstruált regényről van szó.³ Ha mindehhez még figyelembe vesszük egy mai író-kolléga, Márton László szakmai megfigyelését, miszerint Kosztolányi mint író regényről regényre fejlődött, vagyis regényről regényre egyre jobban emelte, igényesítette, cizellálta regényírói mesterségét, akkor az *Aranysárkányt* valóban egy igen „érett termékként” lehet felgöngyöltetni. Márpedig ez a mesterségbeli fejlődés, és erre utal Márton László is a Szilágyi

² Teofil Pančić: „Blatni demoni Bačke” [Bácska sáros démonjai]. In: *Vreme*, Beograd, 1163. sz., 2013. április 18., 58–59. o. [a szerb kritikusok, Nataša Anđelković, illetve Teofil Pančić idézett szövegrészleteinek magyar fordítása az enyém – M. Č.].

³ Takács László: „Néhány megjegyzés a *Nero, a véres költő* forrásaihoz. Kosztolányi Dezső és Oscar Wilde”. In: *Kalligram*. XIX. évf., 2012. július–augusztus, 28. o.

Zsófiával folytatott beszélgetésében,⁴ Kosztolányi esetében leginkább épp a nyelvi anyaggal való bánás tökéletesítésében érhető tetten, aminek fordítói szempontból értelemszerűen központi jelentősége van.

Egy ilyen nyelvi „mikroprobléma” fedezhető fel az *Aranysárkány* egyik kulcsfontosságú jelenetében, Novák Antal halála pillanatának leírásakor. Kosztolányi, mint ismeretes, azok közé a világirodalmi szempontból szemlélve is viszonylag kisszámú írók közé tartozik, akik nemcsak „kacérkodtak” a halál és az elmúlás pillanatával, hanem még eme, minden egyes emberi sors szempontjából kulcsfontosságú pillanat, tragikus finálé belső szempontú leírásával is nemegyszer megpróbálkoztak, tudatosan megkísérelvén olyan területre lépni, melyhez a tudatnak már vajmi kevés köze lehet. Ismeretes például Seneca halálának megrázó jelenete a Neróból. Ám ebből a szempontból a legmesszebbre Kosztolányi narrátora épp az *Aranysárkány*ban megy el. Novák Antal végső lelki összeomlását az elbeszélő úgy mutatja be, mint a főhős pedagógiába, valamint az egzakt természettudomány (matematika, fizika) megkérdőjelezhetetlennek látszó törvényeibe vetett hitének váratlan, hirtelenszerű erős megingását (jellemző, hogy öngyilkossága előtt néhány héttel fizikapéldák vagy sakkfeladványok megoldása helyett Novák Antal Arany János *Őszikéit* olvassa, ami a megalázott tanárt a korai egzisztencialista filozófia – például Schopenhauer – tragikus fennhangú alapelvei felé sodorja). A legnagyobb és egyben utolsó ilyenfajta „csalódás” pedig épp az önkézzel előidézett halál pillanatában mutatkozik meg. A wittgensteini „megfogalmazhatatlan”-ról Kosztolányi narrátora mégis megpróbál beszélni. Szegedy-Maszák Mihály, Caroline Vauthrenre hivatkozva a következőt állítja: „A véres költőhöz hasonlóan az *Aranysárkány* is kísérlet a halálnak belső tapasztalatként [való] megfogalmazására. A huszonkilencedik fejezet »találkozás az átlátszatlansággal, amelynek megragadhatatlanságát ismeri el a szöveg.«”⁵ S bár az említett szövegrésztt figyelembe véve némileg önellentmondó ez az állítás – hiszen a szöveg épphogy mindent megtesz azért, hogy megpróbálja megjelentetni, a számára egyedül kézenfekvő művészi eszköz, a nyelv segítségével leírni a halál belső, emberi, szubjektív, minden tudományos előfeltevésnek fájdalmas radikalizmussal ellentmondó megismételhetetlen pillanatát – ez mit sem változtat azon a tényen, hogy a fordítónak ilyen helyen még inkább résen kell lennie, még inkább a klasszikusan felfogott *close reading* fő szabályait kell alkalmaznia, amennyiben legalább megközelítőleg esztétikailag releváns fordítást szeretne létrehozni.

És a fokozott szövegre való összpontosítás itt különösen nagy fontosságot kap, ha az egész jelenet nyelvezetét szemléljük, különös tekintettel egy, szinte teátrális módon kihangsúlyozott mozzanatra. Épp ezért itt most egy valamivel hosszabb idézetre van igény (amelyben benne van a tudós matematika-fizika tanár egzakt érveken alapuló elvárása, majd annak – hipotetikus?, egzisztencialista?, költői? megcáfolása):

⁴ Márton László: „Csont nélkül. Kosztolányi Dezsőről Márton Lászlóval Szilágyi Zsófia beszélget”. In: *Kalligram*. XIX. évf., 2012. július–augusztus, 5. o.

⁵ Szegedy-Maszák Mihály: *Kosztolányi Dezső*. Kalligram, Pozsony, 2010, 279. o.

Ment a pisztollyal az ajtó felé, mint aki valakit üldöz, egy láthatatlan ellenséget, kifelé igyekezve, s ott közvetlenül a küszöbön, a nagy vaskályha mellett a csövet magára fordította.

Nem a szívére, nem is a halántékára. A szájába vette, mint valami ételt, melyet szeret, a fogai közé harapta. Ez a legbiztosabb.

Csak egy pillanat lesz az egész. Látni fogja a fényt, mely kilövell a csöből, nyelvét, szájpaddását megperzselve, majd akár viharból a villámlás után a mennydörgés, robaj hallatszik, mely mindennél nagyobb. Talán a puskapor szagát is éri, s egy utolsó fájdalmat, mely semmihez se hasonlítható. Csak egy másodperc. Aztán, mint a szegény verebek az üvegbura alatt.

Most elsütötte a ravaszt.

Nem így volt, nem így volt. Nem egy pillanattal, nem egy másodpercig tartott. Fejében, mint az órában, melyet összetörnek, megállt az idő. De mintha leszakadt volna a padlóval a földszintre, vele együtt pedig mintha rázuhant volna a mennyezet, mintha összedőlt volna az egész gimnázium *s az égbolt is, az égbolt.*

A golyó, minthogy a csövet tudatosan fölfelé irányította, szétroncsolta nyúltagyát. Novák Antal a küszöbön átesve a kályha mellé bukott. Egy párat mozdult. Akkor beállt a nyugalom.⁶ [kiemelések – M. Č.]

A *Nem így volt, nem így volt* mondattal kezdődik tehát az a kulcsfontosságú, a főhős tudományos elvárásait még egyszer, utoljára és végérvényesen megcáfoló bekezdés, majd úgy végződik, hogy *s az égbolt is, az égbolt.* A szabályos mondaton/soron belüli, majdhogynem Adyt travesztáló látványos ismétlések pedig még inkább láthatóvá teszik azt, hogy itt egyértelműen rímről, rímelési szándékról van szó, márpedig Kosztolányi, a rímek nagymestere, a prózában érthetően kerülte, a dilettánsok fegyverének tarthatta a rímeket. Mégis, mi készíthette arra, hogy épp ide, Tverdota Györgyöt parafrázálva, a mű „emocionális mélypontján”⁷ tűzzön be egy ilyen látványos rímet? Talán a pillanat tragikusságát próbálta egyrészt kihangsúlyozni, másrészt patetikusságba álcázva ironikus távlatot teremteni tisztességes, szégyenével megküzdési nem tudó, ám végső soron mégiscsak kispolgári gondolkodású hőse és saját vélt értékre köztársasági között? Ráadásul azt sem lenne szabad szem elől veszteni, hogy épp az *égbolt* szóval való rímelés, még egy olyan nagyszabású versben, mint amilyen a *Hajnali részegség*, sem mentes minden iróniától. Íme a versből egy részlet, melyben, hasonlóan, mint azt többször is teszi az *Aranysárkány*ban, a csillagos égbolt örök, időtlen voltát állítja szembe az emberi élet rövidegével, a földhöz, röghöz, otthonához ragadt lény mindenkori elvágyódására játszva rá. Az *égbolt* szóra már-már a komikum határát súroló sorozatossággal rímelő gyermekkori „csecsebecsék” kelléktára sem lehet a véletlen műve ebben a, Németh G. Béla szavaival élve – ugyan József Attilára alkalmazott – „létösszegző” versben. Nem lehet véletlen tehát, hogy az *égbolt* szó

⁶ Kosztolányi Dezső: *Aranysárkány*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1968, 240–241. o.

⁷ Tverdota György: *Határolt végtelenség*. József Attila-versek elemzései. Osiris, Budapest, 2005, 152. o.

éppen azokkal az elemekkel rímelt itt, amelyek Kosztolányi számára rendkívül nagy poétikai többlettel és egzisztenciális szimbolikával telítettek, és amelyeket Hóza Éva „az emlékek, a múltidézés, a mitologizált gyermekkor, a szülőföldre kötődő interferenciák” kategóriájába sorol.⁸ Íme a részlet a versből, amely ezt hivatott illusztrálni:

De fön, barátom, ott fön a derús ég,
 valami tiszta, fényes nagyszerűség,
 reszketve és szilárdul, mint a hűség,
az égbolt,
 egészen úgy, mint hajdanában *rég volt,*
 mint az anyám paplanja, *az a kék folt,*
 mint a vízfesték, mely irkámra *szétfolyt,*
 s a csillagok
 lélekző lelke csöndesen ragyog
 a langyos őszi
 éjjelbe, mely a hideget előzi,
 kimondhatatlan messze s odaát,
 ők, akik nézték Hannibál hadát
 s most néznek engem, aki ide estem
 és állok egy ablakba, Budapesten.⁹
 [kiemelések – M. Č.]

Akármi is volt a feltételezett szándék (márpedig nehéz elképzelni, hogy nem tudatos írói szándék áll e mögött a fogás mögött is), a fordítónak lehetőleg úgy kellene megbirkóznia az adott szövegrésszel, különös tekintettel a rímmel, az ismétléseken alapuló szabályos kettős daktilusokkal (azt az egy *is* szócskát kivéve) kihangsúlyozott momentumra, hogy az a fordításban, a célnyelvű olvasó számára is észrevehető legyen. De hogyan lehet a megfelelő ritmust és rímet megtalálni? Jelen esetben a fordító a sajátos kettős daktilusi ritmusról hosszadalmas töprengés után nehéz szívvel ugyan, de kénytelen volt lemondani. Maradt tehát a rímkeresés feladata. Az *égbolt* főnevet szó szerint a szerb *nebeski svod* szóösszetétel helyettesíthetné, ám a *nebeski svoddal* vajmi kevés olyan szó rímelt, amely itt alkalmazható lehetne az értelem sérülése nélkül. Talán a *pod* (padló) jöhetne számításba, vagyis az öngyilkos Novákra rázuhanó plafon helyett lehetne, mondjuk, valami olyasmit mondani, hogy úgy tűnt, a felső emelet padlója zuhant rá, ám ez már egy kínrímes, groteszk szituációt eredményezne, holott a groteszkkal járó humort, amelytől Kosztolányi írásai sem mindig mentesek ugyan, itt mindenképp kerülni kellene. Úgyhogy a *nebeski svodról* le kellett tenni.

⁸ Hóza Éva: *Melyik Kosztolányi(m)? Kapcsolatformálódások*. Életjel, Szabadka, 2011, 49. o.

⁹ *Kosztolányi Dezső összes versei*. A szöveget gondozta és a jegyzeteket írta: Réz Pál. Osiris, Budapest, 1997, 497. o.

Maradt tehát az *ég*, a *nebo*, ám a *nebo* szóval viszont újfent az a gond, hogy vajmi kevés a rá rímelő, épp az adott esetben, a regény emocionális mélypontján alkalmazható szó. A fordítói helyzet groteskségét még jobban fokozza az, hogy a *nebo* szóval egy illetlen, Kosztolányi műveivel és szellemiségével teljesen összeférhetetlen, durva, trágár ige múltidejének az elliptikus formája (*jebo*) jutott először a fordító eszébe, ám azt még gyorsabban el kellett persze vetnie. Változtatni kellett tehát valamelyest, valami mást kellett kitalálni a szó szerinti verziók helyett. A fordító végül az *égbolt* (*nebeski svod*), illetve az *ég* (*nebo*) helyett az *égi test(ek)* (*nebesko telo/nebeska tela*) mellett döntött, hisz csak így lehetett a *tako-svako* (magyarul *így-minden*) névmásokkal rímet teremteni. Amit valóban nem lehet nagy fordítói csalásként elkönyvelni, hiszen Novák Antal az égitesteket (is) tanulmányozta, nemritkán azoknak az emberi léthez viszonyított örökéletűségéről gondolkodva el. Íme tehát a magyarul már idézett szövegrész szerb változata, különös tekintettel a rímre:

Krenuo je prema vratima s pištoljem u ruci, kao da goni nekoga, nekog nevidljivog neprijatelja, hitao je napolje i onda je, na samom pragu, pored velike gvozdene peći uperio cev u sebe.

Ali ne u srce, ne ni u slepoočnicu. Stavio ju je u usta poput neke hrane koju voli, i zagrizao je zubima. To je najsigurnije.

Potrajaće samo tren. Ugledaće svetlost koja će grunuti iz cevi i spržiti mu jezik i gornje nepce, pa će se, kao za vreme oluje grmljavina posle munje, začuti prasak, jači od svega. Osetiće možda i miris baruta i jedan poslednji bol koji se ni sa čime ne može uporediti. Jedan sekund samo. A onda, kao oni siroti vrapci pod staklenim zvonom.

Povukao je obarač.

Nije bilo tako, nije bilo tako. Nije trajalo tren, nije trajalo sekund. U glavi mu se, kao u satu koji se polomio, zaustavilo vreme. I kao da se zajedno s podom stropoštao u prizemlje i kao da se s njim i tavanica sručila na njega, kao da se srušila čitava gimnazija, a snjom i *nebesko telo svako, nebesko telo svako.*

Metak mu je, budući da je cev svesno uperio nagore, smrskao produženu moždinu. Antal Novak je pao preko praga i skljkao se kraj peći. Trgnuo se još nekoliko puta. A onda je nastupila tišina.¹⁰

[kiemelések – M. Č.]

Akármi is azonban az effajta fordítói „bizonyítványmagyarázásnak”, utólagos önlegitimálásnak a kiindulópontja és célja, a kiválasztott megoldás poétikai érvényességéről, esztétikai legitimitásáról csak a célnyelvi recepció, vagy esetleg egy cél- vagy forrásnyelvi irányultságú fordításkritika alkothat ítéletet. Amely forráskritika – mint az az idézett kritikák tematikai, morális vagy világirodalmi (megint csak tematikai) párhuzamokat kereső alaphangjából kitűnik – egyelőre nem tartja ezeket a megold-

¹⁰ Deže Kostolanji: *Zlatni zmaj*. Sa mađarskog preveo Marko Čudić. Književna opština Vršac, 2012, 315–316. o.

dásokat említésre méltónak, ami a szkeptikus műfordító számára akár a mindenkori fordítói kudarc még egy látványos bizonyítékaként is szolgálhat.

Felhasznált irodalom:

- Andelković, Nataša: „Povest o blatištu”. [Egy sárfészekről szóló történet]. In: *Pečat*, Beograd, 258. sz., 2013. március 8., 57. o.
- Hózsá Éva: *Melyik Kosztolányi(m)? Kapcsolatformálódások*. Életjel, Szabadka, 2011.
- Márton László: „Csont nélkül. Kosztolányi Dezsőről Márton Lászlóval Szilágyi Zsófia beszélget”. In: *Kalligram*. XIX. évf., 2012. július–augusztus, 4–15. o.
- Pančić, Teofil: „Blatni demoni Bačke”. [Bácska sáros démonjai]. In: *Vreme*, Beograd, 1163. sz., 2013. április 18., 58–59. o.
- Szegedy-Maszák Mihály: *Kosztolányi Dezső*. Kalligram, Pozsony, 2010.
- Takács László: „Néhány megjegyzés a *Nero, a véres költő* forrásaihoz. Kosztolányi Dezső és Oscar Wilde”. In: *Kalligram*. XIX. évf., 2012. július–augusztus, 27–31. o.
- Tverdota György: *Határolt végtelenség*. József Attila-versek elemzése. Osiris, Budapest, 2005.

Kiadások:

- Kosztolányi Dezső: *Aranyrárkány*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1968.
- Kosztolányi Dezső összes versei*. A szöveget gondozta és a jegyzeteket írta: Réz Pál. Osiris, Budapest, 1997.
- Deže Kostolanji: *Zlatni zmaj*. Sa mađarskog preveo [i pogovor napisao] Marko Čudić. Književna opština Vršac, 2012.

